

טעימות הדף היומי

עם הרב אברהם משה הלוי רוט
להערות והוספות: a0527652027@gmail.com

שיעורי "טעימות" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם "נושא מעניין לקחת הביתה". הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד. מטרת השיעורים לעודד שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

השיעורים נמסרים באולפני "קול הלשון" וניתן לצפות בהם באתר, או להקשיב בטלפון 03-6171111 ולהקיש ברצף (משמאל לימין): # 41670658 *

לתגובות והערות, ולקבלת הגליון בקביעות: a0527652027@gmail.com
הפקת הגליונות כרוכה בהוצאת משאבים רבים של עריכה וגרפיקה, ניתן להשתתף בעלויות ובזכויות!

בהלכות לולב דברים סתומים שלא הושבו בגמרא כל צרכן, גם הרב ר' יצחק ז"ל לא פירש אותם בהלכותיו... ואנן ברחמי שמיא נתבררו אצלנו הדברים מן התוספתא ומן הירושלמי ומקצתם מן הגמרא, ובראש – השכל, הברור האמיתי, הוא הבורר הוא הזורה הוא המדקדק, וראש על כל הראשים – הוא הבורא יתעלה המלמד לאדם דעת, בשמו אחל, ועזרו אייחל..."

וכן בתוך החיבור הוא מזכיר שוב ושוב את השכל כמקור לדבריו "והנוטה מזה הדרך נוטה מדרך השכל" "הנה כבר בידרנו הספקות שנסתפקו לנו בעניני הלולב ומכשיריו... והשכל עזרנו בכל אלה" "והנה האתרוג, מהכרע הדעת והשכל – דומה לבשר..."

קנייני התורה | אוהב את המישרים – סברא ישרה

אחד מקנייני התורה הוא "אוהב את המישרים", מפרש רבינו יעקב עמדין: "זהו עיקר כל התורה וכל המידות, אם אין יושר – תפוג התורה ויצא משפט מעוקל, לכן צריך להיזהר עוד בין בלימוד בין במעשה שלא לנטות מקו היושר, ואגרא דשמעתתא – סברא ישרה".

"אגרא דשמעתתא – סברא ישרה"

במילותיו האחרונות מרמז היעב"ץ לדברי הגמרא בברכות האומרת שהרבה פעמים השכר היוצא ממעשה גדול הוא רווח רוחני צדדי, הנראה לנו 'טפל' לעיקר ובאמת הוא התכלית היוצאת. כגון 'אגרא דפרקא ריהטא' פירש רש"י "עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם – היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר למוד". כלומר, מהלימוד עצמו לא נשאר כמעט מאומה, אבל הריצה ללמוד – משאירה לו תועלת נצחית.

ועל זה ממשיכה הגמרא שם 'אגרא דשמעתתא – סברא', ופרש"י "שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר", ופירש רבינו הגרי"ש אלישיב זצ"ל בהערותיו שעיקר השכר הוא על שעמל מעצמו לבוא לידי סברא ישרה, "שעיקר לימוד התורה הוא מה שבא לידי סברא ישרה כמו שמצאנו

לשון חכמים | "אי בעית אימא" על הפירוש להתאים לרצון הנפש

הסוגיא שלנו פותחת בהצעת שתי מקורות אפשריים ששתייה בכלל אכילה: איבעית אימא סברא, איבעית אימא קרא.

לפעמים מרוב הרגל בלימוד הגמרא אנו לא מתבוננים במשמעות הפשוטה של המילים: "איבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא" – אם תרצה אמור מקרא, ואם תרצה אמור סברא. לפי"ז צריך לפסק כך: "אי בעית, אימא סברא. ואי בעית, אימא קרא". אבל הלומדים רגילים לפסק "איבעית אימא, סברא. ואיבעית אימא, קרא" וזה לא מתאים למשמעות המילולית של הדברים.

מדוע הפירושים

האפשריים תלויים ברצון של הלומד 'אם תרצה אמור כך ואם תרצה אמור כך?' כנראה שכל אחד צריך לשמוע את התירון המתאים לפי שורש נפשו וחלקו הפרטי בתורה.

התפעלות | היתכן שהסברא קודמת למקרא?

מפליא שכאשר יש לגמרא מקור ממקרא היא מוסיפה גם אפשרות ללמוד מן הסברא, וכי אם יש מקרא יש מקום להשתמש בסברא! אבל האמת היא שהגמרא שואלת (במקומות שונים) להיפך: למה לי קרא? סברא היא... הסברא יותר חזקה מהמקרא.

בהלכות לולב יש הרבה פרטים שלא התבררו דיים בסוגיות הגמרא. הראב"ד חיבר "הלכות לולב" ובהקדמתו הוא מפרט את מקורותיו: "אמר אברהם ב"ר דוד ז"ל מפני שראיתי

מקרא | עשיו ביקש טעימה וקיבל משקה

הגמרא אומרת שהמנהג הוא לומר "נטעום" גם כשלבסוף הם אוכלים ושותים. והנה, כך מצאנו גם בפרשת תולדות, שעשיו ביקש "הלעיטני" ותרגם אונקלוס "אטעמני" לשון טעימה, אע"פ שהוא ביקש להטעימו מנזיד העדשים שהיה משקה, כפי שכתוב בפסוק "ויעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת" ולכאורה פירושו "ויאכל" את הלחם "וישת" את הנזיד. [ולעיל דף כב הבאנו הוכחה נוספת לכך, שהרי אונקלוס תרגם 'והוא עייף' – "משלהי", דהיינו: צמא. אם כן, הנזיד היה כדי להרוות את צמאונו למשקה].

ואף אם נדחוק לפרש "וישת" על מים או יין שלא נזכר בכתוב, אך עכ"פ אנו רואים שאדם אומר לרעהו "אטעמני" והוא נותן לו גם אוכל וגם משקה. כדברי הגמרא כאן.

בית הוראה | מרק – מאכל או משקה?

הגמרא רוצה לפרש לשון "אכילה" על "תירוש" באופן שמערבב את היין ב"מיא דסילקי". לכאורה זה פלא, הרי "מיא דסילקי" אינו אוכל אלא "מיא" ואם כן עדיין יש כאן "שתיה" ולא "אכילה".

וביאר הריטב"א שכיון שהסלק או הירק הוא העיקר, לכן נחשבת אכילת המרק לאכילה ולא לשתיה.

יש בזה נפקא מינה גם בהלכות ברכות האם בשביל לברך ברכה אחרונה אחרי אכילת מרק מספיק שאכל שיעור בכדי אכילת פרס, כשיעור האכילה בכל מקום, או שצריך שיאכל/ישתה רביעית בשיעור של שתיית רביעית, כשיעור השתיה בכל מקום.

קושיה | האם שתיית שמן נחשבת שתייה?

בהערות מהדורת שוטנשטיין (הערה 1) הביאו מדברי הגבורת ארי שהגמרא שאלה רק מתירוש ולא מיצהר, כיון ששמן כמות שהוא אינו ראוי לשתיה אלא שמטבילים בו פת או מערבים אותו במיני מאכלים ולכן שייך בו לשון אכילה ולא שתייה.

אך יש להתפלל: הרי המשנה מדברת במי ששתה "יין ושמן ודבש", ולכאורה הרי השמן אינו ראוי כלל לשתיה, ומי ששותהו אינו מברך עליו אפילו "שהכל" כיון שהוא מזיק

בגמרא בגיטין וב, דגברא רבא יתכן שאיננו יודע מימרא או ברייתא אבל לא יתכן שיאמר דבר שאין בו סברא".

ומשמע שכוונת הגמרא, שלפעמים מכל השמעתתא לא יוצא מסקנות ברורות, אבל מכל מקום הוא מקבל שכר על הסברא, שזכה ליישר סברתו ולהציע סברות נכונות וישרות בסוגיא.

אדונינו הגר"ח מוולאז'ין כתב במכתב (נדפס בסוף נפש החיים): "וגם העיקר לאחוז בסברא הישרה, ואשר איננה ישרה לאמיתה של תורה, גם אם מחודדת – אותה תרחק. וכד דייקת שפיר תשכח – שכל גדולי הראשונים והאחרונים ז"ל לא נשתבחו אלא בסברא ישרה. כל הישר בסברא – גדול מחבירו. וחלילה שלא להשיב בקינטור לשום אדם בפלפול, גם אם הסברא לא אפשר בעיניך, כי אין דעות בני אדם דומים זה לזה".

דקדוק | מדוע נקטה הגמרא "ועיילי" ושתו

הגמרא מביאה את הסברא ששתיה בכלל אכילה, "דאמר ליה איניש לחבריה נטעום מידי, ועיילי (ואכלי) ושתו". (ראו תוספות ד"ה תא האם גורסים את המילה "ואכלי").

מדוע הגמרא אומרת "ועיילי" ושתו, זו מילה לכאורה מיותרת. התוספות גרסו כך גם בדברי המארח "תא ונטעום מידי" – "בוא" ונטעם משהו.

כנראה הגמרא באה לבאר מדוע שתיה נחשבת אכילה, כי דרך לקבוע את עצמם על זה, הם "נכנסים" להתיישב על כוס קפה... [כך אנו מוצאים בהלכות סוכה, שלמרות שאם קובעים עצמם לשתית יין, לכו"ע חייב בסוכה].

מספרים על הברון רוטשילד שהזמין נכבדים רבים ל'קידוש' שערך, והנה על השולחן רק משקאות וכוסות... המוזמנים התפללו: הרי צריך קידוש במקום סעודה! אולי הוא לא יודע את ההלכה? ... הברון נעמד וקידש על הכוס, שתה את היין, ולפתע פתח בברכת מזונות והחל לאכול את... הכוס עצמה שהיתה עשויה ממאפה...

אך באמת יש סוברים שמועילה גם שתיית כוס נוספת של יין בשביל לקיים "קידוש במקום סעודה". [המשנ"ב פוסק שאפשר לסמוך על זה בקידוש היום במקום צורך. הרבה פעמים הצורך הוא בשבת וי"ט של פסח, שלמקפידים על שרויה אין "מזונות" בפסח, הם יכולים לקיים קידוש במקום סעודה בכוס נוספת של יין].

אולי זה גם שייך לנידון שלנו, שכיון שהשתיה נחשבת כאכילה לכן גם היא יכולה להחשב "סעודה". כמבואר בגמרא כאן שהם "עיילי" נכנסים ויושבים לשתיה משותפת.

מהדף ליומי | עייפות גדולה בשעת תפילת שבועות, מותרת?

יש כאלו שאחרי ליל שבועות מטושטשים מאד, הם מתפללים כשהם "מחזיקים את העיניים" ושומרים על עצמם לבל יתבלבלו מתוך נמנום שמשלט עליהם.

לפי המתבאר יש כאן חשש של איסור "תפילה בשכרות". שהרי הדין של שיכור אל יתפלל, הוא בשורשו מצד שהתפילה כעבודה שאסורה בשעת שכרות. וכיון שנתבאר בגמרא שלנו שגם עייפות גדולה בכלל שכרות לגבי איסור עבודה, אם כן יש לדון שגם לאיסור שכרות בתפילה כן הוא.

אבל כנראה שאין מציאות הלכתית של שכרות ללא אכילה ושתייה של "דבר המשכר". וצ"ע.

לשון חכמים | לשון קצרה שהיא ארוכה, כיצד?

בגמרא שלנו אנו לומדים שאם אין כוונת הנשבע להחיל שלוש שבועות נפרדות על פת חטים, פת שעורים ופת כוסמין, לא היה נוקט "פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין" אלא אומר "פת חטים וכן של שעורים וכן של כוסמין". לכאורה יש כאן אריכות לשון! למה שלא יאמר "פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין" שהיא לשון קצרה יותר?

מבאר הרא"ש בהלכותיו (בטעות ציינו בהערות שוטנשטיין ל"תוספות הרא"ש"): "ואף על פי דהשתא קיצר בלשונו מכל מקום אין דרך להזכיר פת אם לא לחלק". כלומר, שהחזרה שוב ושוב על המילה "פת" בשעה שהוא כבר ביאר שמדבר על "פת" – גורמת לאדם להרגיש שהוא "חוזר על עצמו" ומדבר "דיבורים מיותרים" ולכן דרכו היא אפילו להאריך בלשונו "וכן של" "וכן של" ולא לחזור על "פת" ג' פעמים.

תופעה דומה אנו מוצאים בתרגום אונקלוס, הרבה פעמים נראה שהוא מבקש "לגוון" את לשון התרגום ולא לחזור על אותה מילה ב' פעמים. לדוגמא: את המילים "כבד פה וכבד לשון" הוא מתרגם: יקר ממלל ועמיק לישן. אולי כדי לא לחזור פעמיים על "יקר". וכן מקומות רבים שנראה שהוא מקפיד לכפול במילים שונות, ואכמ"ל.

קנייני התורה | במיעוט שיחה

אחד מקנייני התורה הוא "במיעוט שיחה". התורה מלמדת אותנו לתת משמעות לכל מילה, ולא לפזר במהירות מילים

ואינו ראוי לשתייה (כמבואר באו"ח סימן רב סעיף ד).

באמת, גם את הדבש אינני יודע איך אפשר לשותות ממנו רביעית בכדי שתיית רביעית, הרי הוא מתוק וסמך מאד מאד.

גסטרונומיה | מדוע אין המעורב בתבשיל אינו משכר

בגמרא מבואר שיין המעורב בתבשיל סלק אינו משכר, אך הגמרא לא מבארת מדוע. במחשבה ראשונה היה מקום לומר שזה בגלל אחוזי האלכוהול הנמוכים, כי היין מעורב בתבשיל. אבל זה פלא שהרי בזמנם היו מוזגים את היין עם כמות גדולה מאד של מים, ועדיין היה נחשב "שכר".

אולי הכוונה שהיו מערבים את היין בתבשיל קודם הבישול, והבישול גורם להתנדפות כל האלכוהול שביין.

לדעת רש"י ביומא אין היין משכר אלא דרך שתיה ולא דרך אכילה. [כנראה עפ"י דברי הגמרא בסוכה – שהבאנו בדף הקודם – ששביעת היין היא מגרונו ולא ממעיו, ושביעת גרונו שייכת רק בשתייה ולא באכילה]. אבל התוספות כאן הקשו מדוע לא תירצה הגמרא בין קרוש, ותירצו שאי אפשר לאכול בלא שרייה במים, משמע שלדעתם אפשר להשתכר גם מאכילת יין.

מעניין לדעת | איך חלב ודבש משכרים?

איך יתכן שמשקה ללא אלכוהול נחשב "שכר"? כנראה ששכרות איננה דוקא מצב של ערפול כתוצאה משתיית אלכוהול אלא גם מצב של ערפול כתוצאה משתיית משקאות מרדימים. משקה חלב חם, או דבש מהול במים חמים, מביא תחושת כבידות ועייפות, שגם היא נחשבת לשכרות!... [אפשר לראות תופעה דומה אצל חלק מהאנשים אחרי החמין של שבת... הם מטושטשים מכבידות ועייפות... מכירים?]

ראיתי בשיעורי הגרי"ד מבוססון שהיה מי שטען שאפשר להשתמש בחלב כ"שכר מדינה" שהרי הוא משקה המשכר (לדעת הסוברים שאין "שכר מדינה" אם אינו משכר). ואמר לדחות שהחלב אינו משכר ב"חפצא" שלו, שהרי אין בו אלכוהול, אלא שהאדם ששותהו מתעייף ומתערפל, וזה אינו יכול להגדיר את המשקה מצד מהותו כ"שכר מדינה".

רבות על ענייני שווא ותוהו.

ראיתי באחד ממכתבי זקני הצדיק רבי אריה לוי זצ"ל:

"... שמעתי פעם מהגה"צ מוהרז"ס {=רבינו יצחק זאב סאלוויצ'ק} **הרב דבריסק** שסיפר על א"ז {=אביו זקינו} הגאון החסיד רי"ד {=בעל 'בית הלוי'} זצ"ל כי פעם אחת השיב תשובה להרב מאדעסא {=אודסה} והסופר כתב על המעטפה הכתובת 'אדעס, פלך חורסאן' ובראות הגה"ח הנזכר את הכתובת **קרע את המעטפה ואמר אינו רצונו כי יחזיקו אותו לבטלן, כי מי אינו יודע את העיר אדעס בלי סימן של הפלך.."**

הרי לנו שבדורות הקודמים החזיקו את מי שמבלה את זמנו לכתוב אפילו ב' מילים מיותרים כאדם 'בטלן' שאינו מנצל את זמנו!!! אולי זה הרקע לרתיעה של אדם מלומר "פת" ג' פעמים...

דקדוק | מדוע בשתיה אין מקום לפרש בתערוכת?

הגמרא אומרת שאילו היה אומר "פת של חטים ושעורים וכוסמין" היה מקום לפרש דבריו דוקא על פת שמעורבת משלושת המינים הללו, אבל כל פת בפני עצמה מותרת.

ויש לדקדק מדוע אם כן כאשר נשבע שלא אשתה יין ושמן ודבש, לא אמרנו שכוונתו דוקא לשלושתם יחד ולא לכל אחד בנפרד, מכך שלא אמר "שלא אשתה יין, וכן שמן, וכן דבש".

כנראה שאין אפשרות לשלב יין שמן ודבש... זה לא שילוב מקובל מבחינה גסטרונומית.

אלא שלפי זה נמצא שאם יאמר שלא אשתה יין ודבש, יהיה מקום לפרש שכוונתו על יין ודבש יחד, שהרי יין ודבש הינם משקאות שהיו נוהגים לערב ולעשות "ייןמולין" – תערובת יין דבש ופלפלין, וכדומה.

שוב ראיתי במהר"י קורקוס (תרומות יא ג) שביינמולין היו

מערבים גם שמן, מלבד יין ודבש. ואם כן חוזרת שאלתנו מדוע לגבי שתיה אין אפשרות לפרש שבועתו רק על תערובת שלושתם. אשמח לקבל תשובות מהקוראים היקרים.

תופעה | רש"י מפרש ביטוי בפעם הד' שהוא מוזכר במסכת

הביטוי "הא לא קשיא" מוזכר במסכת שלנו כבר שלוש פעמים (בדפים: ד, י, יד). בפעם הראשונה ביאר רש"י בקצרה: הא לא קשיא – אם אין לך קושיא אחרת, זו יש לתרץ כך. עכ"ל. בדף י' ובדף י"ד רש"י לא חזר לפרש את הביטוי הזה.

והנה בדף שלנו מוזכר הביטוי בפעם הרביעית ודוקא כאן מרחיב רש"י ומוסיף כלל: "הא לא קשיא – כלומר אם קושיא אחרת אין כאן זו יש לה תירוץ. וכן כל דוכתא דאיכא 'הא לא קשיא' יש קושיא גדולה מזו".

[הכלל הזה שכתב כאן רש"י נמצא גם ברשב"ם בבא בתרא צג, ב: "הא לא קשיא – אם אין קושיא אחרת זו אינה קושיא וכל היכא דאיכא פירכא אחריתי קאמר גמרא הא לא קשיא"

כלל זה הובא בהליכות עולם שער שני פרק ב' סעיף ב'. ועיי"ש בהערות שהשדי חמד הקשה מברכות נהב, ששם מוזכר 'הא לא קשיא' בלא קושיא אחרת].

וצריך להבין, מדוע רש"י טורח לבאר שוב את הביטוי ולהוסיף כאן את הכלל שכל 'הא לא קשיא' יש עמו קושיא גדולה מזו. [פעם ראיתי בספר "שלמי ניסן" – ברכות נישואין, מהגר"נ קפלן שליט"א, שהזכיר כלל מאחד מרבתי שרש"י מקפיד לפרש מושג בפעם הב' או הג' שהוא מופיע ולא בפעם הראשונה].

עוד צריך להבין, מדוע דוקא במסכת שבועות פירש רש"י את המושג הזה ב' פעמים (בדף ד' ובדף כ"ג). הרי הביטוי "הא לא קשיא" נמצא 76 פעמים בתלמוד בבלי, ובשום מקום (אם חיפשתי נכון בתוכנת החיפוש...) לא פירש רש"י את הביטוי רק במסכת שבועות. הלא דבר הוא. וצ"ע.